

СОВЕТСЬКО-УКРАЇНСЬКА (1917–1918 рр.) ТА РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА (2014–2024 рр.) ВІЙНИ: ІСТОРИЧНІ АНАЛОГІЇ

М. М. Стьопочкін

Запорізький національний Університет

mstepochkin4@gmail.com

<http://orcid.org/0009-0001-2902-1249>

Ключові слова: Українська Народна Республіка, Україна, советсько-українська війна, російсько-українська війна, гібридна війна, армія Української Народної Республіки, армія України.

Розгляд історичних аналогій советсько-української (1917–1918 рр.) та російсько-української (2014–2024 рр.) війн є важливим та актуальним дослідженням. Советсько-українська (1917–1918 рр.) та російсько-українська (2014–2024 рр.) війни схожі за своїм характером і сутністю, адже вони є боротьбою за українську державність. Українська Народна Республіка в 1917 р. та Україна в 1991 р. повстали на політичній мапі з чіткими кордонами і демократичним вектором розвитку. Проте, маючи географічне співіснування з диктаторськими та ворожими державними утвореннями в обличчі РСФСР та РФ Україна автоматично була приречена на агресію з боку Росії. Повномасштабній советсько-українській (1917–1918 рр.) та російсько-українській (2014–2024 рр.) війні передували гібридні сценарії агресії. Зазначено, що російське вторгнення у вказаних війнах відбувалося схожими маршрутами. Вказано, що битва під Крутами 29 січня 1918 р. та бої під Крутами 28 – 1 березня 2022 р. є важливими та переломними моментами у вказаних війнах. Наголошується, що окрім українського народу, до збройної боротьби за українську державність залучені також представники національних меншин та іноземці.

SOVIET-UKRAINIAN (1917–1918) AND RUSSIAN-UKRAINIAN (2014–2024) WARS: HISTORICAL ANALOGIES

M. M. Stopochkin

Zaporizhzhia national University

Key words: Ukrainian People's Republic, Ukraine, Soviet-Ukrainian war, Russian-Ukrainian war, hybrid war, army of the Ukrainian People's Republic, army of Ukraine.

Considering the historical analogies of the Soviet-Ukrainian (1917–1918) and Russian-Ukrainian (2014–2024) wars is an important and relevant study, taking into account today's military present. The Soviet-Ukrainian (1917–1918) and Russian-Ukrainian (2014–2024) wars are similar in nature and essence, because they are a struggle for Ukrainian statehood. The Ukrainian People's Republic in 1917 and Ukraine in 1991 emerged on a political map with clear borders and a democratic vector of development. However, having geographical coexistence with dictatorial and hostile state formations in the form of the RSFSR and the Russian Federation, Ukraine was automatically doomed to aggression from Russia. The full-scale Soviet-Ukrainian (1917–1918) and Russian-Ukrainian (2014–2024) war was preceded by a hybrid scenario of aggression. Its beginnings in these wars can be traced back to the organization of the uprising by the Bolsheviks in Kyiv on November 8, 1917 and the beginning of the annexation of Crimea on February 20, 2014. However, hybrid Russian aggression grew into full-scale open wars that officially began on December 21, 1917 and February 24, 2022. It is noted that the Russian invasion took place along similar routes in both wars – from Donetsk region, Kharkiv region and Belarus. Military voluntary self-organization of Ukrainians, together with the existence of Ukrainized units, became a reliable

support of Ukrainian statehood in the Soviet-Ukrainian (1917–1918) and Russian-Ukrainian (2014–2024) wars. It is indicated that the Battle of Kruty on January 29, 1918 and the Battle of Kruty on March 28 – March 1, 2022 are important and turning points in the specified wars, becoming an important component of the great battle for Kyiv. It was emphasized that in these wars, the Ukrainian political leadership pays great attention to the national minorities of Ukraine, because in addition to the Ukrainian people, representatives of national minorities and foreigners are also involved in the armed struggle for Ukrainian statehood.

24 серпня 1991 року відбулося проголошення України як суверенної та незалежної держави. В черновому варіанті Акту проголошення незалежності України замість «проголошення» було написано «відновлення»¹. Це вказувало на факт того, що на політичній мапі Європи не просто повстала новостворена країна, яка має назву «Україна». Насправді ж в той день відбувався більш глибокий державотворчий процес – відновлювалась державність і незалежність Української Народної Республіки. Отже політично та історично державотворчі процеси сучасної України та Української Народної Республіки є не просто схожими – вони є взаємопов'язаними та взаємодоповнюючими один одного компонентами. А тому повне розуміння сутності нашої державної сучасності без осмислення УНР-вської історичної «складової» буде неповним і спрощеним.

Саме тому, метою нашої статті є визначення історичних аналогій советсько-української (1917–1918 рр.) та російсько-української (2014–2024 рр.) війн. Адже схожість цих двох війн полягала не тільки в подібності їхнього початку, специфіки та характеру, гібридної та ідеологічної складової і т.д. Головна їх особливість полягає в тому, що советсько-українська (1917–1918 рр.) і російсько-українська (2014–2024 рр.) війни точилися, в першу чергу, як боротьба за українську державність. Адже керівництво ленінської Росії, як і керівництво путінської Росії, відмовлялося визнавати факт існування незалежної України в будь-якому вияві – будь-то комуністична, демократична або навіть позанатовська незалежна Україна. Саме тому вказані війни є подібні одна до одної – і за своїм характером, і за своєю сутністю.

Про Українську революцію (1917–1921 рр.), як і про советсько-українську війну (1917–1918 рр.), написано багато ґрунтовних досліджень. В деяких з них подаються відсилки до новітньої російсько-української війни 2014–2024 рр., проводять-

ся аналогії та порівняння із сучасним конфліктом. Варто згадати про підручник для здобувачів вищої освіти Ф. Турченко, Ю. Каганова, Г. Турченко «Історія України (1914–1945)»². Цінність цієї праці полягає в поданні змістовного матеріалу, адже Українська революція 1917–1921 рр. за об'ємом займає приблизно половину вказаної праці, і в ній надаються відсилки до нарративної схожості дій советської і путінської Росії. Схожість розвитку советського і російського сепаратизму в Україні розкрито в монографії Г. Турченко і Ф. Турченко «Проект “Новоросія”. 1764–2014. Ювілей на крові.»³ та в статті Г. Турченко «Південь в добу Української революції: націєтворення чи національна дезінтеграція»⁴. Дуже цікаву панорамну історичну картину подано в працях В. В'ятровича, зокрема в «Наша століття. Короткі нариси про довгу війну»⁵. Тут подається розгляд розвитку великих російсько-українських конфліктів в ХХ і ХХІ сторіччях, як одна велика «століття» війна між Україною та Росією. Одночасно, зазначається, що советсько-українська війна 1917–1918 рр. була і першим великим стартом і першою великою аналогією, стосовно сучасної російсько-української війни 2014–2024 рр. Більш ширшу «панораму» історичну картину російсько-українських конфліктів подано в праці Віктора Брехуненко, В. Ковальчука, М. Ковальчука, В'ячеслав Корнієнко «“Братня” навала. Війни Росії проти України ХІІ–ХХІ ст.»⁶. Комплексний розгляд історії розбудови збройних сил України, в т.ч. в часи Української Народної Рес-

² Турченко Ф. Г., Каганов Ю. О., Турченко Г. Ф. Історія України (1914–1945): підручник для здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра у галузі гуманітарних наук. Запоріжжя: Гельветика, 2021. 368 с.

³ Турченко Г. Ф., Турченко Ф. Г. Проект «Новоросія»: ювілей на крові. Запоріжжя: ЗНУ, 2014. 116 с.

⁴ Турченко Г. Ф. Південь в добу Української революції: націєтворення чи національна дезінтеграція. *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. 2018. № 50. с. 56–69.

⁵ В'ятрович В. Наша століття. Короткі нариси про довгу війну. Харків: Фабула, 2023. 256 с.

⁶ Брехуненко В. та ін. «Братня навала». Війни Росії проти України ХІІ–ХХІ ст. Ірпінь, 2022.

¹ Чернетка Акту проголошення незалежності України. Архів експонатів. Міст. Національний музей історії України. URL: <https://nmiu.org/archive-exhibit/877-cherнетка>

публіки (1917–1921 рр.) і в часи новітньої України, подано в колективній праці Кирило Галушко та ін. «Історія українського війська»⁷.

Наші публікації присвячені аналізу даній проблематиці – «Історичні аналогії на уроках історії 10 класу з теми "Українська революція"⁸ і «Крути 1918/2022 рр.: історичні аналогії на уроках історії України 10 класу»⁹ де подається розгляд військових та політичних історичних аналогій совєтсько-української (1917–1918 рр.) та російсько-української (2014–2024 рр.) війн.

Українська Народна Республіка була проголошена 20 листопада 1917 року, як країна, яка мала би увійти у майбутньому до федерації демократичних країн, які, за сподіванням політичних очільників тогочасної України, мали би повстати на уламках колишньої Російської імперії. Територія тогочасної України була проголошена приблизно в тих самих же кордонах, в яких вона є сьогодні. Це були «землі, заселені у більшості українцями: Київщина, Поділля, Волинь, Чернігівщина, Полтавщина, Харківщина, Катеринославщина, Херсонщина, Таврія»¹⁰. Окрім цього, і українські політичні очільники, і український народ, ставились вороже до російського більшовизму вважаючи його антидемократичним явищем¹¹. У Третьюму Універсалі Української Центральної Ради проголошувався цілий комплекс демократичних законів, такі як свобода слова, друку, совісті, віри і т.д.¹². Також висувалися на той час новаторські політичні реформи. Це можливість узаконення національно-персональної автономії для національних меншин, вирішення аграрного питання, «добре упорядкування виробництва», скасування смертної кари і т.д.¹³. Отже, Українська Народна Республіка повстала на політичній мапі тогочасної

Європи у чітких кордонах з внутрішньополітичним демократичним вектором.

Україна, яка була проголошена 24 серпня 1991 року, окрім здобуття незалежності, також вступила на демократичний шлях розвитку. Основним законом України була проголошена Конституція України, яка була прийнята 28 червня 1996 року. Нею забезпечувався захист всіх особистісних та майнових прав громадян. Окрім цього оголошувалось, що, держава має сприяти «розвитку української нації» та «розвиткові етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України», для всіх громадян гарантувалися «рівні можливості у виборі професії та роду трудової діяльності», заборонялася цензура та обов'язковість якоїсь певної ідеології¹⁴. Проте, Україна ще довгий час зберігала пострадянську та посткомуністичну сутність, аж поки в 2013 році не почалася Революція гідності, яка докорінно змінила внутрішньополітичний вектор розвитку України. Ці зміни обумовили оголошення в 2015 році українським урядом декомунізації законом Верховної Ради «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки»¹⁵. Отже, після 2015 року, Україна повноцінно повстала як передова, прогресивна та демократична, і що найголовніше, незалежна країна.

В 1917 році поряд з Українською Народною Республікою була проголошена Російська Соціалістична Федеративна Республіка. Очільник, а по факту один з її одноосібних керівників, в руках якого була зосереджена майже вся повнота абсолютної влади, В. Ленін, відкрито наголошував, що більшовистська диктатура уособлює собою «необмежену, владу, яка спирається на силу, а не на закон»¹⁶. За більшовистською ідеологією ворогами були проголошені наступні «класові» елементи: «буржуазія», «кулацтво», церква, інтелігенція, аристократія – одним словом всі непролетарські та некомуністичні суспільні групи. Таким чином, поряд з демократичним і прогресивним політичним утворенням, яким була Українська Народна Респу-

⁷ Галушко К. та ін. Історія українського війська. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2016. 416 с.

⁸ Історичні аналогії на уроках історії 10 класу з теми «Українська революція». *Збірник наукових праць студентів, аспірантів, докторантів і молодих вчених «Молода наука-2023»*. 2023. сс. 332–333.

⁹ Крути 1918/2022 рр.: історичні аналогії на уроках історії України 10 класу. *Актуальні проблеми теорії та методики навчання історії: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції*. 2023. с. 52–57.

¹⁰ Українська Центральна Рада: документи і матеріали. Київ: Наукова думка, 1996. Т. 2, с. 400.

¹¹ Турченко Ф. Г., Каганов Ю. О., Турченко Г. Ф. Історія України (1914–1945): підручник для здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра у галузі гуманітарних наук. Запоріжжя: Гельветика, 2021. с. 61.

¹² Українська Центральна Рада: документи і матеріали. Київ: Наукова думка, 1996. Т. 2, с. 401.

¹³ Українська Центральна Рада: документи і матеріали. Київ: Наукова думка, 1996. Т. 2, сс. 398–401.

¹⁴ Конституція України (1996). Законодавство України. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

¹⁵ Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки. Законодавство України. Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/317-19#Text>

¹⁶ Ленін В. Повне зібрання творів. Київ: Видавництво політичної літератури України, 1974. Т. 41, с. 376.

бліка, з'явилася абсолютно протилежна їй, антидемократична, антиправова і диктаторська більшовистська Росія. А відома всім нам філософська теза каже наступне: коли дві абсолютні протилежності існують поряд друг з другом, то зіткнення між ними неминуче. Це зіткнення і вилилося в гібридну військову агресію більшовистської Росії проти Української Народної Республіки, початок якої можемо простежити із організації більшовиками повстання в Києві 8 листопада 1917 року. Згодом гібридна агресія Росії проти України переросла в повномасштабну війну, яка була оголошена Україні більшовистським урядом 21 грудня 1917 року.

В 1991 році, поряд з сучасною демократичною Україною, повстала Російська Федерація. Проте, проголошення демократії в Росії нівелювалося зберіганням лідерських позицій КПРФ і обранням в 1999 році президентом РФ В. Путіна, колишнього співробітника КДБ. Ці та інші факти вказували на суттєвий вплив комуністичної ідеології на суспільство тогочасної «демократичної» РФ. Публічна заява Путіна, зроблена в 2013 році, про факт руйнування комуністичного режиму, як про «найбільшу геополітичну катастрофу ХХ сторіччя», остаточно підтвердило неокомуністичну сутність Росії¹⁷. Отже, вже на 2014 рік, поряд з Україною, яка повноцінно стала на демократичний шлях розвитку, існувала Російська Федерація, яка зберегла неорадянську тоталітарну систему. Логічно, що таке близьке географічне співіснування протилежних, за своєю сутністю, країн, знову викликало зіткнення. 20 лютого 2014 року Росія розпочала гібридну військову агресію проти України. 24 лютого 2022 року гібридна військова агресія РФ переросла в відкриту повномасштабну війну Росії проти України.

Як вже було зазначено, перед проголошенням повномасштабної війни російські більшовики розпочали гібридну військову агресію проти української державності. Ними були зроблені спроби втілити дестабілізуючі дії на розхитування і розкіл українського суспільства зсередини. З 26–31 жовтня за ст. ст. (8–13 листопада за новим ст.) 1917 року російські більшовики в Києві організували повстання, яке було вчасно придушено військами Української Центральної Ради. Після цього було організовано ще декілька спроб силового способу захоплення влади, проте ці дії теж не принесли більшовикам бажаного результату¹⁸.

¹⁷ Путин: Распад СССР – крупнейшая геополитическая катастрофа века. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=d4Xlwd91IUY>

¹⁸ Турченко Ф. Г., Каганов Ю. О., Турченко Г. Ф. Історія Укра-

Після цього, зрозумівши невдачу силового сценарію, більшовики пішли по шляху більш замаскованого і псевдозаконного методу. З 3 по 5 грудня за ст. стилем 1917 року більшовиками був проведений в Києві «Всеукраїнський з'їзд советів», на якому була здійснена спроба проголошення «советської» України під виглядом «волевиявлення українського пролетаріату». Проте і ця спроба теж провалилась¹⁹. Більшість учасників цього з'їзду, які репрезентували українське населення, вказували вороже ставлення до російського більшовизму, делегату від більшовиків Затонському навіть не дали можливості виступати на з'їзді²⁰.

Водночас зазначимо, що більшовистська пропагандистська машина в Україні працювала на всю потужність. В українських містах більшовики розповсюджували свої листівки та газети, проводили агітаційні акції, наради та мітинги. Прикрим є те, що діячі Української Центральної Ради, надмірно тримаючись тези «демократизму», дозволяли більшовицьким осередкам безперешкодно функціонувати в Україні і отруювати більшовистською пропагандою українське населення²¹.

Аналогічні порівняння під час новітнього російсько-українського конфлікту це керовані Росією псевдомітинги та референдуми в Одесі, Харкові, Запоріжжі, Донецьку, Луганську та інших українських містах, які проводилися ще до початку повномасштабного вторгнення. За задумом ці заходи мали продемонструвати, що ніби-то волевиявленням «местного русскоговорящего населения» місцеві мешканці солідарно висловлюються за «присоединение к братскому народу России». Проте зіткнення українських правоохоронних служб, а частіше, звичайних проукраїнських активістів, з проросійськими «мітингувальними» силами, вчасно ліквідували ці ворожі заходи. Окремо зазначимо про інформаційну кампанію по російським ЗМІ, яка на власний розсуд висвітлювала події в Україні в 2014 році.

Зазначимо, що на «Всеукраїнському з'їзді советов» (3–5 грудня за ст. ст. 1917 р.) виступав

їни (1914–1945): підручник для здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра у галузі гуманітарних наук. Запоріжжя: Гельветика, 2021. сс. 66–67.

¹⁹ Турченко Ф. Г., Каганов Ю. О., Турченко Г. Ф. Історія України (1914–1945): підручник для здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра у галузі гуманітарних наук. Запоріжжя: Гельветика, 2021. сс. 67–68.

²⁰ Українська Центральна Рада : документи і матеріали. Київ: Наукова думка, 1996. Т. 2, с. 502.

²¹ Турченко Ф. Г., Каганов Ю. О., Турченко Г. Ф. Історія України (1914 – 1945): підручник для здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра у галузі гуманітарних наук. Запоріжжя: Гельветика, 2021. с. 67.

Петлюра, який переконував присутніх у тому, що «більшовики концентрують своє військо для розбиття Української Народної Республіки. У Старокосянтинові, Гомелі і Брянську збираються ті кулаки, що мають знищити всю... роботу національного відродження». Проте на тому ж з'їзді більшовики брехливо заперечували ті факти, які наводив Петлюра, називали їх «неправдою» і т.д., намагаючись тим самим приховати та замаскувати підготовку до військових дій²².

Аналогічним чином російське політичне та військове керівництво діяло і перед повномасштабним вторгненням. В той час як представники американської та інших розвідслужб заявляли про численну концентрацію російських військ біля українського кордону і попереджували український уряд про небезпеку російського вторгнення, російські очільники заперечували справжні мотиви і заявляли про якісь «учення».

Коли ж ситуація із советським псевдоз'їздом в Києві (3–5 грудня за ст. ст. 1917 р.) знову не принесла бажаного успіху, більшовики пішли вже на відкриту конфронтацію. 5 грудня за старим стилем (21 грудня за новим стилем) 1917-го року російські більшовики оголосили війну Українській Народній Республіці. Проте і тут більшовики намагалися приховати сутність війни. На зазначеному більшовицькому з'їзді в Києві, вони лицемірно заявляли, що більшовицький уряд ворогує не проти українського народу, а проти «буржуазної» Центральної Ради²³.

Знову таки, як сказав керівник, конструктор і мозок так званої «СВО» на своєму офіційному виступі, сучасна «военная операция» проводиться виключно проти «украинских националистов» і «украинскому народу нечего бояться». Наскільки це відповідає дійсності ми всі знаємо – цивільні запоріжці вже не один раз переживали ракетні обстріли росіян.

Нагадаємо, що на час, коли відбувалася Перша советсько-українська війна (1917–1918 рр.), в Європі йшла Перша світова війна (1914–1918 рр.). Понад 3,5 млн українців воювало в Російсько-імператорській армії²⁴. Після повалення царату почалася масова демобілізація військових колишньої Російсько-імператорської армії. Окрема частина колишніх військовослужбовців збільшовизувалась

²² Українська Центральна Рада: документи і матеріали. Київ: Наукова думка, 1996. с. 504–505.

²³ Українська Центральна Рада: документи і матеріали. Київ: Наукова думка, 1996. с. 504.

²⁴ Енциклопедія історії України. Національна академія наук України, Інститут історії України. Київ: Наукова думка, 2011. т. 8, с. 163.

і взяла в руки багнети, щоб встановити більшовицький лад в Україні. На багатьох військових колишньої Російсько-імператорської армії, серед яких було немало мешканців України, справили вплив популістські обіцянки більшовиків про «рай, где не будет бедных и богатых». Окрім збільшовизованих військових колишньої Російсько-імператорської армії діяли місцеві більшовицькі сепаратистські квазівійськові організації, такі як Красная гвардія Донбасу, які теж вели військові дії проти армії Української Народної Республіки.

Схожа ситуація була і в сучасній Україні. Після Революції гідності і повалення режиму Януковича в 2014 р. багато мешканців Донбасу теж зрашизувались «клюнувши» на популістські обіцянки проросійських агітаторів про російський «добробут, щастя та гідні зарплати робочому населенню Донбаса», збереження «скрепов, традиции, веры и триединства народа русского» і т.д.

На початку советсько-української війни (1917–1918 рр.) більшовики наступали в Україну з трьох основних напрямків. Перший шлях більшовицького наступу йшов з території більшовицької Росії. 8 грудня за ст. стилем 1917 року був захоплений Харків, який став плацдармом подальшого більшовицького вторгнення в Україну²⁵. Захопивши Харків, більшовики наступали далі, і ними були захоплені Павлоград, Катеринослав, Олександрівськ та ін. міста²⁶. Нажаль, збільшовизованими виявилися не тільки солдати колишньої Російсько-імператорської армії і члени Красної гвардії Донбасу. Ними дуже часто ставали мешканці українських міст, які були «п'ятою колоною» і допомагали російсько-більшовицьким військам захоплювати рідні міста. Зокрема захоплення більшовиками Катеринослава наочно продемонструвало наявність просоветської колаборації серед населення цього міста²⁷.

Задля того, щоб більшовицька окупація виглядала як «волевиявлення місцевого пролетаріату» в захопленому Харкові 9 грудня за ст. ст. 1917 року більшовики провели свій черговий псевдоз'їзд на якому формально проголосили Україну «респуб-

²⁵ Турченко Ф. Г., Каганов Ю. О., Турченко Г. Ф. Історія України (1914–1945): підручник для здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра у галузі гуманітарних наук. Запоріжжя: Гельветика, 2021. с. 69.

²⁶ Турченко Ф. Г., Каганов Ю. О., Турченко Г. Ф. Історія України (1914–1945): підручник для здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра у галузі гуманітарних наук. Запоріжжя: Гельветика, 2021. с. 73.

²⁷ Турченко Ф. Г., Каганов Ю. О., Турченко Г. Ф. Історія України (1914–1945): підручник для здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра у галузі гуманітарних наук. Запоріжжя: Гельветика, 2021. с. 73.

блікою робочих, солдатських і селянських депутатів» як автономію в складі РСФСР. Проте ніякої автономії Україні вони так і не надали. Також в Харкові більшовики створили окупаційні органи влади – «Народний секретаріат» і «нову українську раду». На окупованій території ними були проголошені советські псевдореспубліки, які не входили у склад советської України – Донетсько-Криво-розька советська республіка, одеська Советська республіка і советська республіка Тавриди²⁸. Тим самим більшовики свідомо розривали територіальну єдність України.

Аналогія з сучасною війною теж очевидна. Росіяни на окупованих територіях, задля того, щоб окупація мала фейковий вигляд «свободной политической самоорганизации местных жителей», теж проводять свої «референдуми» і створюють окупаційні органи влади.

Другий головний напрямок більшовистського наступу йшов з території більшовистської Білорусі, з міста Гомель. Більшовистські військові угруповання, які просувались по зазначених напрямках більшовистського наступу, одне з Росії, друге з Білорусі, йшли на з'єднання із Красною гвардією Донбасу. Після з'єднання з «гвардією» більшовики продовжували свій головний наступ далі. І третій основний напрямок більшовистського наступу йшов з Правобережжя – це наступали збільшовизовані солдати колишньої Російсько-імператорської армії. Всі ці три головні напрямки більшовистського наступу поривалися до Києва, де знаходилась, за твердженням більшовиків, «буржуазная центральная рада».

В новітній російсько-українській війні (2014–2024 рр.) використана така ж сама стратегія. Це і спроби росіян захопити Харків ще в 2014 році, це і створення проросійських сепаратистських квазі-державних формувань – так званих «Донетської і Луганської народних республік», це і спроби російського військового угруповання, яке після початку повномасштабної війни наступало з Харківщини, прорватися до цих квазі-республік. Білорусь, в новітній російсько-українській війні, знову стала для росії стратегічним військовим плацдармом, а білоруси – черговим гарматним м'ясом. В новітній війні російські війська теж скеровували свій головний наступ на Київ.

В контексті розбудови збройних сил Української Народної Республіки треба коротко окрес-

лити в якому стані була українська армія напередодні советсько-української війни. Ще в березні 1917 року почалося формування військово-патріотичного руху серед українців-військовослужбовців Російсько-імператорської армії. Вояки-українці почала власну військово-громадську самоорганізацію: створювали власні громади, клуби та комітети²⁹. 1 травня 1917 року, за сприянням М. Міхновського, було сформовано українізований полк ім. Богдана Хмельницького³⁰. Після цього політичні та військові очільники УНР розпочали формування інших українізованих військових з'єднань.

Проте через масову стихійну демобілізацію військовослужбовців в цих з'єднаннях кількість української армії стрімко скорочувалась. Тому другою опорою державності молодій республіки виступили також добровольчі збройні формування. Одним з перших таких формувань був Галицько-Буковинський курінь Січових Стрільців, який було засновано 19 листопада 1917 року³¹. Окрім Галицько-Буковинський куреня ще було багато інших формувань – Студентський курінь Січових Стрільців, Гайдамацький Кіш Слобідської України, загони Прісовського, Удовиченка, Ковенка та ін.³². Суттєво підсилювала обороноздатність республіки і добровольча парамілітарна організація – «Вільне козацтво». Добровольчі формування, вкупі з українізованими регулярними частинами, відбивали більшовицьку навалу на сході України, боронили Київ, наступали в авангарді німецько-австрійських військ.

В контексті сучасної російсько-української війни варто пригадати, що окрім регулярної української армії, українські добробати, такі як Донбас, Айдар, Азов, ДУК ПС, частини ТРО та багато інших боронять Україну з 2014 року. Український військово-добровольчий рух залишається славною історичною традицією українського народу, яка вже не раз доводила свою дієвість.

Одна з головних битв советсько-української війни (1917–1918 рр.) це битва під Крутами, яка відбулася 29 січня 1918 р. В цій битві сту-

²⁹ Стефанів, З. Українські Збройні сили 1917–1921 рр. ч. 1: Доба Центральної Ради і Гетьманату. Друге видання. СУВ, 1947. с. 6.

³⁰ Стефанів, З. Українські Збройні сили 1917–1921 рр. ч. 1: Доба Центральної Ради і Гетьманату. Друге видання. СУВ, 1947. с. 11.

³¹ Тинченко, Я. Перша українсько-більшовицька війна (грудень 1917 – березень 1918). Львів: 1996.

³² Турченко Ф. Г., Каганов Ю. О., Турченко Г. Ф. Історія України (1914–1945): підручник для здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра у галузі гуманітарних наук. Запоріжжя: Гельветика, 2021. с. 73.

²⁸ Турченко Ф. Г., Каганов Ю. О., Турченко Г. Ф. Історія України (1914–1945): підручник для здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра у галузі гуманітарних наук. Запоріжжя: Гельветика, 2021. сс. 69–70.

денти-добровольці, військові курсанти, вояки армії Української Народної Республіки та козаки Вільного козацтва зупинили багатопереважаюче їх більшовистське військо, яке стрімко просувалось до Києва. В результаті цього бою більшовики понесли значні втрати. Після бою «крутяни», відступаючи, демонтували залізничний шлях на Київ³³. Більшовистська армія під Крутами, огортавшись після тяжких втрат, реорганізувалася, і через неможливість наступати далі бронепотягом, почала шукати собі новий транспорт і фураж. Стрімкий більшовицький бліцкриг захлинувся. Згодом Київ більшовики все ж захопили, але великою ціною.

В сучасній російсько-українській війні (2014–2024 рр.) з 28 лютого – по 1 березня 2022 року теж були свої бої під Крутами. В них невеликі українські військові сили дали бій російським загарбникам, хоч росіяни в новітніх «Крутах» теж суттєво переважали українців в техніці, озброєнні та живій силі. Ідея створення перешкод на шляху просування ворожої армії, яку так вдало використали бійці Крут 1918 року, була втілена і в цій «Крутівській» кампанії. Під час російського наступу на Київщині, тероборонівці завалили виїзди з с. Крути спиляними деревами. Росіяни, які просувалися через це село, витратили чимало часу і зусиль розгрібаючи завали. Поки росіяни копирсалися під Крутами, українська артилерія встигла зайняти позиції біля села і вже потім «накривала» своїм вогнем окупантів. В подальших боях під Крутами росіян було остаточно розбито, частина їхньої військової техніки була здобута як трофеї³⁴. Завдяки військовій відсічі на Київщині, в т.ч. завдяки новітньому бою під Крутами, Київ вдалося зберегти.

Окремо зазначимо про участь іноземців та представників національних меншин в радянсько-українській війні (1917–1918 рр.) на боці УНР. Нагадаємо, що Українська Центральна Рада проводила демократичну політику щодо національних меншин. 22 січня 1918 р., в день проголошення незалежності Української Народної Республіки, також було прийнято закон про національно-персональну автономію. Офіційно Українську Центральну Раду визнали представники різних національних груп – представники єврейської

національної меншини³⁵, німців та менонітів³⁶, поляків³⁷ та інших груп.

Проукраїнська підтримка серед національних меншин та іноземців не обмежувалась суто політичним виміром: їх військова залученість в українських збройних силах демонструвала прихильне ставлення до українського народу вояків різних армій та національностей. Згадаємо декілька представників національних меншин України, які внесли вагомий внесок в обороноздатність молодій українській республіці – Броже Карліс Яніс, помічник командира Кінного полку Чорних Запорозжців, латиш, лютеранин; Хлопицький Цеслав Селіванович, начальник Української збірної школи прапорщиків, поляк, католик; Шайбле Олександр Якович, начальник Головного управління українського генерального штабу, німець, лютеранин; Якерсон Семен Самійлович, сотник армії Української Народної Республіки, єврей, юдаїст³⁸ та багато інших.

В сьогоденній війні питанню національних меншин України також приділена вагома увага. Верховною Радою було прийнято законопроект «Про національні меншини України» в якому оговорювалось та офіційно затверджувалось юридичне, соціальне, культурне та релігійне становище національних спільнот³⁹. Представники національних меншин, в свою чергу, неодноразово публічно засвідчили свою підтримку Україні.

Масова залученість іноземних добровольців в Інтернаціональному легіоні Територіальної Оборони Збройних Сил України та в інших підрозділах демонструє внесок іноземців та представників національних меншин України у збройну боротьбу за українську державність. На початку повномасштабної російсько-української війни (з 2022 р.) по офіційним даним показник залучених військовослужбовців в Інтернаціональному легіоні сягнув неймовірно великого числа – 40 000 осіб⁴⁰.

³⁵ Південь в добу Української революції: націєтворення чи національна дезінтеграція. *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. 2018. Вип. 50. с. 61.

³⁶ Турченко Г. Ф. Політичне життя німецькомовної етнічної групи Південної України в 1917–1918 рр.: Проект «Крим – Таврида». *Південний архів (Історичні науки)*. 2004. Вип. 15. с. 109.

³⁷ Шкільник М. Україна у боротьбі за державність в 1917–1921 роках. *Спомини і роздуми*. Торонто: 1971. сс. 35–36.

³⁸ Тинченко Я. Офіцерський корпус армії Української Народної Республіки. Київ: Темпора, 2007. сс. 61–62; 460; 486; 507.

³⁹ Про національні меншини (спільноти) України. Верховна рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2827-20#Text>

⁴⁰ Liga.Net.Since. 40 000 заявок з усього світу. Як влашто-

³³ Турченко Ф. Г., Каганов Ю. О., Турченко Г. Ф. *Історія України (1914–1945): підручник для здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра у галузі гуманітарних наук*. Запоріжжя: Гельветика, 2021. с. 74.

³⁴ Точка доступу. Бої під Крутами 1918 та 2022: чому історія повторюється? URL: <https://dostyp.com.ua/novini/boyi-pid-krutami-1918-ta-2022-chomu-istoriya-povtoryuyetsya>

Отже, факт географічного сусідства демократичних Української Народної Республіки та України з диктаторськими та вороже налаштованими РСФСР та РФ вже безпосередньо сам по собі закладав підґрунтя майбутніх конфліктів. Повномасштабним російсько-українським конфліктам в советсько-українській (1917–1918 рр.) та російсько-українській (2014–2024 рр.) війні передував гібридний сценарій агресії. Безкарність, яке допустило політичне керівництво Української Народної Республіки щодо розповсюдження російсько-більшовистської пропаганди напередодні советсько-українській війни (1917–1918 рр.) та рішуча протидія простих громадян України проросійським агітаційним заходам напередодні новітньої російсько-української війни (2014–2024 рр.) обумовили майбутню поразку Української Народної Республіки в 1921 р. та зрив новітнього російського бліцкригу у 2014 та 2022 рр. Російське керівництво і в советсько-українській (1917–1918 рр.) і в російсько-українській (2014–2024 рр.) війні вдається до пропагандистко-маскувальних прийомів вдаючи з себе «країну-визволительницю» і керує власним штатом агітаторів-популістів в тій країні проти

ваний український Інтернаціональний легіон. URL: <https://www.liga.net/ua/politics/articles/40-000-zayavok-so-vsego-mira-kak-ustroen-ukrainskiy-internatsionalnyy-legion>

якої веде війну, в т.ч. це стосується України. Шляхи наступу більшовистської та російської армій на територію України мають схожий маршрут в обох конфліктах: з Харківщини і Донбасу та з Білорусі; саме через це ці регіони стали першочерговими цілями російської агресії напередодні повномасштабного військового сценарію. Український військовий добровольчий рух, як і існування регулярних збройних сил, зберігається як усталена військово-історична традиція українського народу. В форматі добровольчих куренів в часи советсько-української війни (1917–1918 рр.) або добровольчих батальйонів в часи новітньої російсько-української (2014–2024 рр.) він був і залишається, як і регулярна армія, опорою української державності. Битва під Крутами 29 січня 1918 р. та бої під Крутами, які тривали з 28 лютого по 1 березня 2022 р., обумовили зупинення російського бліцкригу і збереження Києва. Демократичне і толерантне ставлення українського народу до національних меншин обумовило залученість багатьох представників нацменшин та іноземців до збройної боротьби за незалежність України. Водночас зазначений аспект іноземного військового «добровольства» демонструє єдність громадян України незалежно від їхнього етнічного походження та ствердження авторитету і визнання України на міжнародній політичній арені.

References

- Brekhunenko V. ta in. «Bratnia navala». Viiny Rosii proty Ukrainy XII–XXI st. Irpin: Brekhunenko Nataliia Andriivna, 2022. 248 s.
- Viatrovych V. Nasha stolitnia. Korotki narysy pro dovhu viinu. Kharkiv: Fabula, 2023. 256 s.
- Halushko K. ta in. Istoriiia ukrainskoho viiska. Kharkiv: Klub simeinoho dozvillia, 2016. 416 s.
- Entsyklopediia istorii Ukrainy. Natsionalna akademiia nauk Ukrainy, Instytut istorii Ukrainy. Kyiv: Naukova dumka, 2011. t. 8, 520 s.
- Istorychni analohii na urokakh istorii 10 klasu z temy «Ukrainska revoliutsiia. Zbirnyk naukovykh prats studentiv, aspirantiv, doktorantiv i molodykh vchenykh «Moloda nauka-2023». 2023. ss. 332–333.
- Konstytutsiia Ukrainy (1996). Zakonodavstvo Ukrainy. Verkhovna Rada Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
- Kruty 1918/2022 rr.: istorychni analohii na urokakh istorii Ukrainy 10 klasu. Aktualni problemy teorii ta metodyky navchannia istorii: materialy Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii. 2023. ss. 52–57.
- Lenin V. Povne zibrannia tvoriv. Kyiv: Vydavnytstvo politychnoi literatury Ukrainy, 1974. T. 41.
- Pro zasudzhennia komunistychnoho ta natsional-sotsialistychnoho (natsystskoho) totalitarnykh rezhymiv v Ukraini ta zaboronu propahandy yikhnoi symboliky. Zakonodavstvo Ukrainy. Verkhovna rada Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/317-19#Text>
- Pro natsionalni menshyny (spilnoty) Ukrainy. Verkhovna rada Ukrainy. Zakonodavstvo Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2827-20#Text>
- Putyn: Raspad SSSR – krupneishaia heopolytycheskaia katastrofa veka. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=d4Xlwd91Ily>
- Stefaniv, Z. Ukrainski Zbroini syly 1917–1921 rr. ch. 1: Doba Tsentralnoi Rady i Hetmanatu. Druhe vydannia. SUV, 1947. 119 s.
- Tynchenko Ya. Ofiterskyi korpus armii Ukrainskoi Narodnoi Respubliki. Kyiv: Tempora, 2007. 536 s.
- Tynchenko, Ya. Persha ukrainsko-bilshovytska viina (hruden 1917 – berezen 1918). Lviv: 1996.

- Tochka dostupu. Boi pid Krutamy 1918 ta 2022: chomu istoriia povtoriuietsia? URL: <https://dostyp.com.ua/novini/boyi-pid-krutami-1918-ta-2022-chomu-istoriya-povtoryuyetsya>
- Turchenko H. F. Pivden v dobu Ukrainsoi revoliutsii: natsiietvorennia chy natsionalna dezintehratsiia. Naukovi pratsi istorychnoho fakultetu Zaporizkoho natsionalnoho universytetu. 2018. № 50. ss. 56–69.
- Turchenko H. F. Politychne zhyttia nimetskomovnoi etnichnoi hrupy Pivdennoi Ukrainy v 1917–1918 rr.: Proekt «Krym – Tavryda». Pivdennyi arkhiv (Istorychni nauky). Kherson: Vydavnytstvo KhDU, 2004. Vyp. 15. ss. 101–111.
- Turchenko H. F., Turchenko F. H. Proekt «Novorosii»: yuvilei na krovi. Zaporizhzhia: ZNU, 2014. 116 s.
- Turchenko F. H., Kahanov Yu. O., Turchenko H. F. Istoriiia Ukrainy (1914–1945): pidruchnyk dlia zdobuvachiv vyshchoi osvity stupenia bakalavra u haluzi humanitarnykh nauk. Zaporizhzhia: Helvetyka, 2021. 368 s.
- Ukrainska Tsentralna Rada: dokumenty i materialy. Kyiv: Naukova dumka, 1996. T. 2, 422 s.
- Chernetka Aktu proholoshennia nezalezhnosti Ukrainy. Arkhiv eksponativ. Mist. Natsionalnyi muzei istorii Ukrainy. URL: <https://nmiu.org/archive-exhibit/877-chernetka>
- Shkilnyk M. Ukraina u borotbi za derzhavnist v 1917–1921 rokakh. Spomyny i rozдумы. Toronto: 1971. 366 s.
- Liga.Net.Since. 40 000 zaiavok z usoho svitu. Yak vlashtovanyi ukrainskyi Internatsionalnyi lehiion. URL: <https://www.liga.net/ua/politics/articles/40-000-zayavok-so-vsego-mira-kak-ustroen-ukrainskyi-internatsionalnyy-legion>